

نوینهرانی کورد له بهغدا

14-06-2023

نووسهرهگان

عهلی سهرباز جاف

کورتە : بهشیکی زۆری نوینهرانی کورد له بهغدا به تایبەت په رلهمانتارانى یه کیتی و پارتی هاوشیوهی موستهفا سهند و یوسف کیلابی خه می هه موو برکهکانیان نه بوو، به لکوو ته نیا شه پریان له سه ر برکهکانی تایبەت به ههریمی کوردستان ده کرد

رووداو و ئالۆزىيە سىياسىيەكانى ماوهى رابردوو له هه‌موو كاتىك زياتر گىرنگى پىنگه و كاره‌كانى نوپنه‌رانى كوردى له به‌غدا خسته‌پوو. هه‌روه‌ها مه‌ترسىيەكانىشى له‌سه‌ر هه‌رىمى كوردستان زياتر كرد. له كاتىكدا له‌دواى رووخانى رژىمى پىش 2003وه، كورد وهك ئه‌كته‌رىكى سه‌ره‌كى بى‌پاريدا به‌شدارىت له عىراقى نوچ و له‌و كاته‌وه تاوه‌كو ئىستا چه‌ندىن جار هه‌لى بۆ ره‌خساوه بىتته ئه‌كته‌رىكى سه‌ره‌كى، به‌لام هىچ كات نه‌يتوانى ده‌سه‌لات و هه‌ژموونى خۆى له به‌غدا له‌لووتكه‌دا به‌ئىلته‌وه و بى‌پارزىت. هۆكاره‌كانى ئه‌مه‌ش بۆ چه‌ند فاكته‌رىكى وهك كىشه‌ى نىوخۆى، كارىگه‌رى نىوده‌وله‌تى ده‌گه‌رپه‌ته‌وه، به‌لام كه‌م توانايى نوپنه‌ره‌كانى كورد له به‌غدا و له هه‌موويشى گىرتر دابه‌شبوونى كورد له به‌غدا بۆخۆى فاكته‌رىكى گىرنگه. پىويسته پىداچوونه‌وه‌يهك بۆ رابردوو بكرىت و چاوىك به‌سه‌ر خاله‌ لاوازه‌كانى كورد له به‌غدا بخشپىندىت كه به‌كۆك له‌وانه ره‌فتارى نوپنه‌رانى كورد له به‌غدا.

كورد و پۆستى سه‌رۆككۆمار

هه‌رچه‌نده به‌شيك له لىكۆلپىنخانان، سىياسه‌تمه‌دار و خه‌لكىش پىيانوايه پۆستى سه‌رۆككۆمار ته‌نيا پۆستىكى ته‌شريفاتىيه و ناكىت هاوشىوهى پۆستى سه‌رۆكى په‌رله‌مان و سه‌رۆكه‌زىران يان رىككه‌وتنه سىياسىيه‌كان بۆ به‌رژه‌وه‌ندى كورد سوودى لى وه‌رىگىردىت. به‌لام ئه‌وهى راستى بىت ئه‌و پۆسته چه‌ندىن جار رۆلۆكى به‌كلاكه‌ره‌وهى هه‌بووه بۆ داىشتنى سىياسه‌تى ده‌ره‌وه و نىوخۆى عىراق له دواى 2003وه. بۆ نموونه، كاتىك جه‌لال تاله‌بانى، سه‌رۆككۆمارى عىراق رازى نه‌بوو بى‌پارى له سىداره‌دانى سه‌دام حوسىن و سه‌ركرده‌كانى پىشووى عىراق واژۆ بكات و شىعه‌كانى ناچار كرد به واژۆ كردنى، جووله‌يه‌كى مۆزووى بوو كه كوردى له مملانىيه‌ك دوورخسته‌وه. هه‌روه‌ها پاشان سووربوونى مام جه‌لال له‌سه‌ر واژۆ كردنه‌وهى رىككه‌وتنه‌نامه‌ى ئه‌منى له‌گه‌ل ئه‌مريكا و قايلكردى ئىران له 2008، كارىگه‌رىيه‌كى ئىجگار زۆرى خسته سه‌ر سىياسه‌تى نىوخۆ و ده‌ره‌وهى عىراق. هه‌روه‌ها له دواى خۆپىشاندا نه‌كانى ئۆكتۆبه‌رى عىراقىش هۆشدارىيه‌كانى د. به‌ره‌م سالىح به ده‌ستكارىشانه‌وهى له پۆستى سه‌رۆكايه‌تى كۆمار، لايه‌نه شىعه‌كانى ناچار كرد خۆيان له به‌ربۆزى كردنى هه‌موو كه‌سىك دووربخه‌نه‌وه.

له هه‌مانكاتدا ئه‌و پۆسته بووه هۆكارى هه‌زار كىشه و گىرقت بۆ كورد و هه‌رىمى كوردستان. ئه‌مه‌ش كاتىك ده‌ستپىكرد كه هه‌ر يه‌ك له پارتى و يه‌كىتى بى‌پارى و بۆچوونه‌كانىان له به‌غدا جياواز بوون. بۆ نموونه، كاتىك له هه‌ولپىر سه‌رۆك بارزانى، مام جه‌لال و سه‌در له‌سه‌ر لاىردنى مالىكى رىككه‌وتن، دواتر مام جه‌لال له سه‌ندنه‌وهى متمانه له مالىكى پاشگه‌زىبووه‌وه و دواى كه‌متر له سالىكىش بودجه‌ى هه‌رىمى كوردستان بى‌درا. هه‌روه‌ها مملانىيى يه‌كىتى و پارتى له‌سه‌ر پۆستى سه‌رۆككۆمار واىكرد كىشه‌كانى هه‌ولپىر و به‌غدا له هه‌لكشانىكى به‌رده‌وام بن و رۆژانه خه‌لكى هه‌رىمى كوردستان لى زه‌ره‌رمه‌ند بن. ئىستاش سه‌رۆككۆمارى عىراق ده‌توانىت بۆ ماوه‌ى 45 رۆژ واژۆ كردنى بودجه‌كه به مه‌به‌ستى ده‌ستكارى كردنى دواىبات، ئه‌مه‌ش له كاتىكدا يه‌ شىعه‌كانى عىراق و حكومه‌ته‌كه‌ى سوودانى زۆر پىويستيان به تىپه‌راندنى ئه‌و بودجه‌يه هه‌يه. ئه‌مه‌ش وا ده‌كات كورد 45 رۆژى له به‌رده‌ست بىت بۆ ئه‌وه‌ى يان سه‌رۆكايه‌تى وه‌زىرانى عىراق وهك ئه‌وه‌ى سوودانى ئاماژه‌ى پىكرد ده‌ستكارى ئه‌و بى‌رگانه بكات، يانىش ده‌رفه‌تىكى باش ده‌بىت بۆ ئه‌وه‌ى لۆبىيه‌كى كوردى به‌هۆزتر له په‌رله‌مانى عىراق بكرىت. ئه‌مه‌ش له كاتىكدا ده‌گوتىت پارتى به نيازه سكالاپه‌ك له‌سه‌ر بىرگه‌ى هه‌شتى مادده‌ى 14 پىشكه‌ش دادگه‌ى فىدرالى بكات و ئه‌مه‌ش هه‌ندىك كات ده‌دات تاوه‌كو ده‌رچوونى ئه‌نجامه‌كانى ئه‌و سكالاپه‌. كورد ئىستا له هه‌موو پىكها ته‌كان زياتر كىشه‌ى دواكه‌وتنى بودجه‌ى نىيه و هه‌ر په‌كخستنىكى په‌سندكردى بودجه‌ گۆشاركانى سه‌ر چوارچىوه‌ى هاونا هه‌نگى زياتر ده‌كات.

كورد له په‌رله‌مان

هه‌رچه‌نده دواى دابه‌شبوونى شىعه له په‌رله‌مانى عىراق به‌سه‌ر به‌ره‌ى سه‌در و چوارچىوه‌ى هاونا هه‌نگىدا چاوه‌پى ده‌كرا كورد له په‌رله‌مانى عىراق به‌هۆزتر بىت و ده‌ستكه‌وتى زياترى هه‌بىت، به‌لام له‌به‌ر دوو هۆكارى سه‌ره‌كى كورد له‌مه‌دا سه‌ركه‌وتوو نه‌بوو. دابه‌شبوونى كورد به‌سه‌ر چه‌ند به‌ره‌يه‌كدا واىكرد هىچ گه‌ره‌نتىيه‌ك نه‌بىت كه بودجه سى سالىيه‌كه وهك خۆى جىبه‌جىبىكرىت و كىشه‌ى سىياسى كارىگه‌رى نه‌خاته سه‌رى، به‌لكو قه‌واره‌ى هه‌رىمى كوردستانى خسته ژىر مه‌ترسىيه‌كى گه‌وره‌وه. هۆكارى دووه‌مىش بىرتىيه له‌وه‌ى به‌شيكى زۆرى نوپنه‌رانى كورد له به‌غدا به تايبه‌ت په‌رله‌مانتارانى يه‌كىتى و پارتى هاوشىوه‌ى مسته‌فا سه‌ند و يوسف كىلابى خه‌مى هه‌موو بىرگه‌كانىان نه‌بوو، به‌لكو ته‌نيا شه‌پان له‌سه‌ر بىرگه‌كانى تايبه‌ت به هه‌رىمى كوردستان بوو. له كاتىكدا زۆر بابته هه‌ن وهك مادده‌ى 16 بودجه، باجدا نان له‌سه‌ر سووته‌مه‌نى، هاوكارى مۆبى بۆ سۆمال، كۆمۆرۆس و فه‌له‌ستىن به بىر سى مليار دۆلار، سىندوو قى دووباره بونىاتانه‌وه‌ى پارىزگا نازادكراوه‌كان له‌ده‌ستى داعش، خه‌رجىيه‌كانى هه‌شىدى شىعه‌ى و پىرۆژه خه‌مه‌تگوزارىيه‌كان كه ده‌كرا كورد وهك كارت بۆ به‌دەيه‌ننى مافه‌كانى خۆى وهك جىبه‌جىكردى مادده‌ى 140 و قه‌ره‌بوو كردنه‌وه‌ى خىزانى ئه‌نفالكراو و خانه‌واده‌ى كىمىيارانكراوه‌كان به‌كارى به‌ئىت.

مملانی ناخۆی پارتی و یه کیتی رۆژ دواى رۆژ له عێراق و دهرهوهى عێراقیش رهنگدانهوهى زیاترى پهیدا کردوو. ئەمهش وایکردوو ههه دوو حیزب جوله و راگهیندراوى سیاسى خیرایان هه بێت، وهک ئەوهى پارتى چهند جارێک هۆشدارى کشانهوهى خۆى له هاوبهیمانى بهرپوهبردنى دهولت دا و یه کیتیش بهشیوه بهکی مهترسیدار په یوه ندی و بهرژه وهندییهکانى خۆى له گهڵ گرووپه پرۆ ئیرانى و ئیتارییهکان زیاد کردوو. ئەمهش خالێكى زۆر مهترسیداره له سهه هه رێمى کوردستان له رۆژهه لاتى نیوه پاست.